Vaasan hovioikeus
Presidentti Tapani Vasama

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Viite: *Valiokunnan lausuntopyyntö julkisen talouden suunnitelmasta 2017-2020*

Kehysarvion sisältämistä tiedoista

Kehyksen taulukko-osasta ja erittelyistä ilmenee, että vuonna 2015 vahvistettuun kehykseen ja sen pohjalta laadittuun vuoden 2016 talousarvioon verrattuna oikeusministeriön hallinnonalan rahoitusta olisi lisätty huomattavastikin. Saamiemme tarkempien tietojen valossa näyttää kuitenkin siltä, että koko hallinnonalan substanssitoimintaan käytettävissä olevat määrärahat tulevat kehyskaudella todellisuudessa alentumaan noin 30 miljoonalla eurolla. Arvioidaan, että tästä alentumisesta tullaan yli puolet eli yhteensä noin 16 miljoonaa euroa kohdentamaan tuomioistuimiin.

Viime vaalikauden lopulla asetettu parlamentaarinen työryhmä edellytti, että oikeudenhoidon toimijoille palautetaan niiden määrärahataso. Näin ei kuitenkaan ole tapahtumassa, vaan määrärahoja supistetaan. Supistus kohdistetaan keskeisiltä osin oikeudenhoidon ytimeen, tuomioistuinten toimintaan ja se on lähes kuusi prosenttia määrärahojen tasosta. Tämä on erityisen ongelmallista siksi, että poliisin määrärahoja suunnitellaan lisättäväksi, syyttäjien rahoitusasema säilynee ainakin suunnilleen ennallaan. Etenkin harmaan talouden torjuntaan lisätään panostusta alkupäähän, mutta ei enää viimeiseen vaiheeseen. Tästä seuraa luonnollisesti se, että hurskas aikomus saada asiat etenemään ei voi toteutua. Kun vain tutkintaan ja syyteharkintaan panostetaan, ketju katkeaa ja asioiden eteneminen pysähtyy tuomioistuimeen. Tällöin ylitämme helposti ihmisoikeustuomioistuimen käytännön mukaisen kohtuullisen oikeudenkäynnin keston useissa asioissa.

Tehokkaasti toimiva oikeuslaitos on tärkeä osa hyvin toimivaa järjestäytynyttä yhteiskuntaa. Jos eri toimijat eivät luota siihen, että yhteisten sääntöjen vastaisesta toiminnasta seuraavia erimielisyyksiä ja vakavia lainrikkomuksia käsitellään ja ratkaistaan sekä joutuisasti että asianmukaisesti, tällainen toiminta houkuttaa. Jos niistä seuraa vastuu, tällaiseen toimintaan ei niin helposti ryhdytä. Tuomioistuinten toiminta on tärkeä osa yhteiskunnan infrastruktuuria, vaikka se ei ole kovin näkyvää. Toiminta ei vaadi valtiontalouden kannalta merkityksellistä rahallista panostusta, mutta sen laiminlyönnin kerrannaisvaikutukset ovat hyvinkin merkittävät. Ruuhka saadaan aikaan helposti pienillä ylisuurilla säästöillä, mutta tilanteen saattaminen kuntoon vaatii paljon suurempaa lisäpanostusta.

Tulevien vuosien määrärahojen vähennyksessä on otettu huomioon rangaistusmääräyksen suunniteltu laajennus. Tähän on tiettävästi perustettu huomattava kehysvähennys. Kukaan ei ole osannut kertoa, millaisiin laskelmiin ne perustuvat. On vakava syy epäillä, että laskelmat eivät ole realistisia. Tällaiset hankkeet tulisi suunnitella läpinäkyvästi ja laskelmissa tulisi käyttää tuomioistuinten toiminnan suunnitteluun liittyvää asiantuntemusta.

Budjetoinnissa ei ole lainkaan otettu huomioon sitä, että eduskunnan käsiteltävänä olevassa tuomioistuinlaissa on edellytetty hovioikeuksien ja hallinto-oikeuksien panostavan

tuomarikoulutettavien asessorien kouluttamiseen ja ohjaamiseen. Kehysbudjetista ei ilmene, millä määrärahoilla perustettava tuomarikoulutus ja sen toiminnasta vastaava lautakunta tulevat lainuudistuksessa edellytetyin tavoin toimimaan.

Tarkastelen ensin tuomioistuinten nykyistä työtilannetta. Sen jälkeen tarkastelen kaikkien hovioikeuksien työtilannetta ja sitten erikseen Vaasan hovioikeutta. Koska määrärahojen vähennykset on perustettu tietojärjestelmähankkeisiin ja oikeudenhoidon uudistamisohjelman toteuttamiseen, tarkastelen seuraavaksi niiden vaikutuksia. Lopuksi otan kantaa osiossa kehittämisehdotuksia siihen, mitä toimenpiteitä omasta mielestäni voitaisiin toteuttaa, jotta tuomioistuinlaitoksen toiminta voitaisiin sopeuttaa asetettuihin säästötavoitteisiin. Otan myös kantaa, millä aikavälillä ne voitaisiin toteuttaa.

Tuomioistuinten työtilanteesta yleisesti

Käräjäoikeudet ratkaisevat asiat nykyisellään pääsääntöisesti kohtuullisessa ajassa. Vuotta 2015 koskevien työtilastojen mukaan viipeitä on kuitenkin mm. talousrikosten ja eräiden muiden oikeudellisesti vaativien jutturyhmien käsittelyssä. Niissä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännön mukainen kohtuullinen käsittelyaika saattaa ylittyä jo alioikeusvaiheessa. Myös alueelliset erot ovat merkittäviä.

Konkreettisena esimerkkinä voidaan todeta, että törkeää veropetosta koskevan asian keskimääräinen käsittelyaika on kaikissa käräjäoikeuksissa 16,95 kuukautta ja aika rikosilmoituksen kirjaamisesta käräjäoikeuden tuomioon 32,63 kuukautta. Helsingin käräjäoikeudessa vastaavat ajat ovat 31,09 kuukautta ja 51,87 kuukautta. Jo näillä keskimääräisillä käsittelyajoilla ollaan ainakin lähellä liian pitkästä käsittelyajasta johtuvaa rangaistuksen lieventämiseen tai viivästymiskorvauksen tuomitsemiseen johtavaa rajaa.

Laadukkaan oikeudenhoidon tavoitteena tulisi myös olla kohtuullinen käsittelyaika eikä tavoitellun käsittelyajan asettaminen lähelle oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin rikkomisen rajaa ole asianmukaista. Kysymys on varsin vähäisestä resurssivajeesta, jonka korjaaminen ei ole ylivoimaista. Alenevalla rahoituksella suunta on kuitenkin päinvastainen. Kun ketjun alkupäähän eli esitutkintaan ja syyteharkintaan samalla satsataan lisää, hidastuu asioiden eteneminen loppupäässä entisestään ja viivästyvien asioiden lukumäärä kasvaa. Käsittelyketjun osat eivät ole keskenään synkronissa.

Hovioikeudet käsittelevät asiat pääsääntöisesti alle vuodessa, mutta pidempien käsittelyaikojen määrä tulisi saada alaspäin. Vaikka hovioikeuksien työtilanne onkin parantunut ja keskimääräiset käsittelyajat ovat lähentyneet tosiaan, tästä huolimatta ylivuotisten asioiden kokonaismäärä on kääntynyt nousuun. Tarkastelen syytä tähän jäljempänä.

Hovioikeuksien tilanne

Uudet jatkokäsittelylupaa koskevat säännökset astuivat voimaan 1.10.2015 ja niihin sovellettavia asioita alkoi tulla hovioikeuksiin marraskuun puolivälissä eli sen mukaisista saapuvista jutuista on kokemuksia vasta noin viiden kuukauden ajalta. Hovioikeuksien resursseista menee käytännössä ainakin 75 % pääkäsittelyasioiden käsittelemiseen ja ratkaisemiseen. Kun keskimääräinen käsittelyaika oli niissä viime vuonna 9,6 kuukautta, on

vielä liian aikaista tehdä kattavia johtopäätöksiä järjestelmän vaikutuksesta kokonaistyömäärään.

Hovioikeuksiin saapuvien asioiden määrä on kokonaisuudessaan jossain määrin alkuvuodesta vähentynyt ja antamatta olevien asioiden määrä pienentynyt. Tähän on osaltaan vaikuttanut se, että Itä-Suomen ja Rovaniemen hovioikeuksissa on ratkaistu eräitä suurempia useita samanlaisia asioita käsittäneitä asiakokonaisuuksia yhtä aikaa. Keskimääräinen käsittelyaika on myös jossain määrin lyhentynyt. Tämän lausunnon antamiseen varattu lyhyt aika huomioon ottaen en ole vielä pystynyt hankkimaan kattavaa tietoa eri hovioikeuksien ratkaisutoiminnasta. Selvitys siitä tullaan kuitenkin laatimaan hovioikeuksien johdon neuvottelupäivään 19.-20.5.2016. Käsittääkseni kokemukset jatkokäsittelyluvasta muista hovioikeuksista ovat pääpiirteissään saman suuntaisia kuin jäljempänä Vaasan hovioikeuden kohdalla kertomani.

Vaasan hovioikeuden tilanne

Vaasan hovioikeuden työtilanne on viimeksi kuluneiden kahden-kolmen vuoden aikana kehittynyt positiiviseen suuntaan. Balanssi (antamatta olevien asioiden määrä) on alentunut noin 200 asialla ja yli vuoden antamatta olevien asioiden määrä noin 70:llä ollen nyt tasolla noin 30 juttua. Ratkaisimme viime vuonna isoja juttuja 40, joita varsin vakiintuneesti on saapunut vuosittain noin 30. Niitä on nyt antamatta noin 15. Tulos on merkittävä. koska arvioimme tarvitsevamme resursseistamme näiden isojen juttujen ratkaisemiseen 25 %, vaikka niiden osuus saapuneiden asioiden lukumäärästä on vain reilun parin prosentin luokkaa.

Hyvien tuloksien saavuttamiseen on myötävaikuttanut vuodelle 2014 saatu yhden jäsenen lisäresurssi. Pääasiallisesti kysymys on kuitenkin ollut siitä, että henkilöstö on vahvasti sitoutunut asetettuihin tavoitteisiin. Työpaine on ollut erittäin kova. Joudunkin toteamaan, että olemme toimineet laadun ja jaksamisen rajamailla. Tällainen tilanne ei voi olla jatkuva ja meidän on palattava normaaliin työtahtiin. Meillä on lisäksi tiedossa useita eläkkeelle jääntejä. Työtilanteen pitämiselle kunnossa on kuitenkin mahdollisuudet, jos resurssejamme ei kohtuuttomasti leikata. Riski liiallisista leikkauksista suunnitelluilla määrärahoilla on kuitenkin ilmeinen.

Uusien jatkokäsittelylupaa koskevien säännösten myötä muutimme organisaatiotamme ja keskitimme osittain jatkokäsittelyluvan piiriin kuuluvien asioiden valmistelua. Olemme pyrkineet nopeuttamaan ja tehostamaan pienten asioiden käsittelyä karsimalla käsittelyvaiheita ja käyttämällä aikaisempaa enemmän kansliahenkilökuntaa käsittelyn tukena. Uudet säännökset ja organisaatio ovat nostaneet ensimmäisten kolmen kuukauden aikana ratkaistujen asioiden osuuden aikaisemmasta vajaasta 40 %:sta noin 50 %:iin ja menettely tullee alentamaan keskimääräistä käsittelyaikaa jopa lähes kuukaudella.

Uuden järjestelmän vaikutukset ovat tilastollisesti merkittäviä. Tilastojen tarkastelussa tulee kuitenkin ottaa huomioon se, että resursseistamme menee neljännes edellä mainittujen lukumäärästä noin kahden prosentin osuutta edustavien isojen juttujen käsittelyyn, puolet resursseita menee noin 30 %:a määrästä edustavien muiden pääkäsittelyjuttujen käsittelyyn ja viimeinen neljännes resursseita esittelyjuttuihin, joita on lukumäärästä yli 60 %. Jatkokäsittelyluvan epääminen ei käytännössä vaikuta kahteen ensimmäiseen resurssitarpeeseen. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että käsittelemme aikaisempaa joutuisammin niitä asioita, joita yksi kolmen tuomarin ratkaisukokoonpano pystyisi teoriassa

käsittelemään lähes 400 vuodessa. Muutos ei käytännössä vaikuta kaikkein suurimpien juttujen käsittelyyn, joita kolmen jäsenen ja yhden esittelijän ratkaisukokoonpano pystyisi käsittelemään 15 vuodessa.

Aikaisemman vuoden 2012 uudistuksen kokemuksetkin viittaavat siihen, että pääkäsittelyiden lukumäärä putoaa jonkin verran, mutta niiden kesto ei juurikaan. Jatkokäsittelyluvan epääminen kohdistuu siten käytännössä sellaisiin juttuihin, jotka on aikaisemmin ratkaistu esittelystä tai joiden pääkäsittely ei olisi kovinkaan työläs. Kun pääkäsittelyt ovat yleisesti ottaen pikemminkin olleet laajentumaan päin, uudistusten voidaan pääasiassa todeta jarruttaneen työmäärien lisääntymistä eivätkä niin paljon vähentäneet kuin tilastoista voisi päätellä.

Uusi jatkokäsittelylupajärjestelmä toimii kyllä sille asetettujen tavoitteiden mukaisesti ja tehostaa hovioikeuden toimintaa. Voimavarat suunnataan nyt näytöltään reaalisesti epäselvien ja oikeudellisesti merkityksellisten sekä oikeusturvan antamisen kannalta tärkeiden asioiden käsittelyyn ja laadukkaaseen ratkaisemiseen.

Kun tilastoista luetaan keskimääräisten käsittelyaikojen nopeutuvan, voi hovioikeuden toimintaa tuntemattomille syntyä se käsitys, että tarvitsemme huomattavasti aikaisempaa vähemmän henkilöstöä. Edellä kertomani ylivuotisten asioiden määrän kasvu antaa viitteen siitä, että ennakoivasti tälle vuodelle kohdennetut säästöt ovat johtamassa työtilanteen heikkenemiseen vaativissa asioissa, vaikka pienet asiat etenevät aikaisempaa joutuisammin.

Järjestelmän säästöjen arvioinnin aika ei ole vielä, Oikeusturvasyistä hovioikeudella tulee olla riittävät voimavarat oikeudellisesti vaikeiden ja näytöllisesti epäselvien asioiden ratkaisemiseen. Joka tapauksessa mahdolliset säästyvät varat tulisi suunnata alioikeuksien toiminnan kehittämiseen. Hovioikeuden käsiteltäväksi tulee edelleen jossain määrin sellaisia asioita, joissa parempi alioikeuden resurssointi olisi saattanut vaikuttaa asian käsittelytarpeeseen toiseen kertaan tai ainakin käsittelyn laajuuteen hovioikeudessa. Oikeudenkäynnin painopiste tulisikin aidosti saada nykyistä enemmän käräjäoikeuteen. Hyvin laadittu käräjäoikeuden ratkaisu on myös edellytys jatkokäsittelyluvan epäämiselle tai ainakin todistelun toisintamisen vähentämiselle hovioikeudessa. Asian tarpeeton käsittely kahteen kertaan ei ole kenenkään etu. Liiallinen säästäminen käräjäoikeuksien resursseissa on hovioikeuden resurssien tuhlaamista.

Tietojärjestelmähankkeista

Rikostuomiojärjestelmä Ritu on nyt ollut käytössä muutaman vuoden. Kokemukset siitä olivat alussa yleisesti tunnetuin tavoin huonoja. Järjestelmän on evaluoitu ja sen saama ICT-ammattilaisten käytettävyysarvio oli suorastaan murskaava. Sittemmin järjestelmää on päivitetty ja nykyisin se toimii hyvin pienissä asioissa ja sen toimintaa on saatu parannettua myös isommissa jutuissa.

AIPAhanke on valmisteluvaiheessa. Sitä on valmisteltu huolellisesti ja hankkeessa on otettu huomioon Ritusta saatu oppi. Kysymys on kuitenkin tietojärjestelmähankkeesta ja niihin liittyy yleisesti tunnetuin tavoin lukuisia riskitekijöitä. Aikataululliset, tekniset ja taloudelliset rajoitteet vaikuttavat lopputuloksen onnistuneisuuteen ja järjestelmän toimivuuteen. On myös rehellisesti todettava, että käyttäjien motivaatio, asenteet ja oppimiskyky ovat merkittävä riskitekijä. Muutosvastarinnan käsittelyssä Ritun käytettävyyspalautteeseenkin kirjattu tietohallinnon suhtautuminen käyttäjiin ja heidän syyllistämisensä tutkimuksessa todennettuihin

järjestelmän aiheuttamiin ongelmiin ei ole potentiaalinen voimavara valmistautuessamme uuden järjestelmän haasteisiin.

Suhtaudun optimistisesti AIPAn tarjoamiin mahdollisuuksiin tehostaa tuomioistuinten työskentelyä. Hankkeen toteuttamiseen liittyy kuitenkin useita haasteita. Poliisin Vitja-hankkeen viivästyminen on aiheuttanut sen, että hankkeen etenemisjärjestys on muutettu niin, että toteuttamisjärjestys pakkokeinot, rikosasiat ja viimeksi siviiliasiat on muutettu järjestykseen pakkokeinot, siviiliasiat ja viimeksi rikosasiat. Tällainen poukkoilu ei ole omiaan edistämään suunnitelmallista etenemistä. Lisäksi suunnitellun tekstieditorin ongelmallisuus ja sen vaihto aiheuttavat tiettyjä muutoksia järjestelmään ja heijastunee myös toiminnallisuuksiin. Siten aikataulu ja lopullinen automatisoinnin määrä ovat vielä jossain määrin epävarmuutta aiheuttavia tekijöitä.

Kuten edellä on todettu, me käyttäjät olemme yksi riskitekijä. Järjestelmien maksimaalinen hyödyntäminen edellyttää käytön hyvää suunnittelua ja käyttäjien opastusta siihen sekä riittävää aikaa sisäistää ne muutostarpeet, jotka liittyvät omaan toimintaan. Jos käyttäjille ei varata riittävästi aikaa omaksua järjestelmiä, ne jäävät osittain hyödyntämättä ja pahimmassa tapauksessa aikaisempien työtapojen mukaisen työn tallennusvälineiksi, jolloin niistä saattaa joissakin tapauksissa muodostua vain ylimääräinen lisätyö. Jotta järjestelmien käytöstä saataisiin täysi hyöty, niihin perustuvia säästöjä ei voi ulosmitata ennen kuin niitä on syntynyt. Tietojärjestelmät eivät useinkaan vielä käyttöönottovaiheessa toimi parhaalla mahdollisella tavalla ja niihin joudutaan tekemään alussa korjauksia. Uuden järjestelmän käytön opiskelu ja asianmukaisesti resurssoitu käyttöönottovaihe ovat samanlainen investointi käytettävyyteen ja tulevaisuuteen kuin järjestelmien hankinta.

Edellä mainituilla varauksilla tietojärjestelmähankkeilla on vaikutusta tuomioistuinten rahoitustarpeisiin pitkällä aikavälillä. Ne kuitenkin täsmentyvät ja toteutuvat järjestelmän valmistuessa ja niiden käytön sisäänajovaiheen päättyessä. Hyödyt ja säästöjen toteutus on mahdollista synkronoida vasta tämän jälkeen.

<u>Oikeudenhoidon uudistamisohjelman toteuttaminen</u>

Oikeudenhoidon uudistamisohjelmassa on laaja toimenpideluettelo, jota on jo osin toteutettu. Tarkastelen jäljempänä hovioikeuksia koskevalta osin toteutettua jatkokäsittelyluvan laajentamista. Kuluvan kevään aikana on laadittu kaksi arviomuistiota, joista ensimmäinen koskee kokoonpanojen keventämistä ja toinen tuomion julistamisen keventämistä. Ensimmäisessä asiassa rahallisesti suurin kysymys lautamiesjärjestelmän muuttaminen. Se on pitkälti periaatteellinen ja yhteiskuntapoliittinen kysymys siitä, osallistuvatko maallikot oikeudenhoitoon.

Meille kerrotun mukaisesti lautamiesjärjestelmää koskevan hankkeen etenemisestä päätetään kevään aikana. On kuitenkin todettava, että kehysbudjetista on jo vähennetty rahat, jotka vastaavat lautamiesmenoja. Jos uudistushanketta ei toteuteta, mutta säästöt jäävät, säästöhanke ja rahoitus eivät ole synkronissa. Jos hanketta ei toteuteta, on myös sitä vastaava leikkaus peruttava. Jos suunniteltu muutos ei ole poliittisista syistä mahdollinen, rahoitus on silloin palautettava ennalleen.

Arviomuistioon liittyi kuitenkin myös toinen muullekin toiminalle leimaa-antava piirre. Siinä oli hovioikeuksien kohdalla arvioitu yhden tuomarin kokoonpanon lisäämisen vaikutus epärealistisen suureksi. Tuomion julistamista koskevassa muistiossa ei ole kriittisesti tarkastellen esitetty mitään reaalista muutosta nykyisiin toimintatapoihin, mutta arvioitiin saatavan aikaan säästöjä. Edellä mainitut sinänsä säästövaikutuksiltaan pieniä asioita koskevat esimerkit osoittavat vaarana olevan, että uudistamisohjelman hankkeita ei toteuteta asianmukaisesti, mutta kosmeettisilla muutoksilla tai jopa poliittisista tai lainsäädäntöteknisistä syistä toteuttamatta jäävillä hankkeilla toteutetaan määrärahojen leikkaamista. Aikaisempina vuosina on useissa tapauksissa käynyt myös niin, että säästöt tehdään ennen uudistusten voimaantuloa.

Uudistamisohjelmaan on kirjattu myös virastorakenteen muutos ja sen ensimmäisenä vaiheena käräjäoikeusverkon muutos. Virkamiestyöryhmän esittämä tavoite oli 14-17 käräjäoikeutta, mutta hallitus on päätynyt 20 käräjäoikeuden määrään. Oman näkemykseni mukaan ratkaisu on hyväksyttävä. Merkittävästi suurempi muutos olisi tuskin tuonut mukanaan olennaisia lisäsäästöjä ja olisi aiheuttanut ongelmia suurien etäisyyksien maassamme.

Kehittämisehdotuksia

Oikeudenkäyntimaksuja on korotettu tänä vuonna. Tämä ei kuitenkaan näy tuomioistuinten rahoituksessa, koska maksuja ei nettotulouteta. Päinvastainen menettely johtaisi parempaan läpinäkyvyyteen, kun asiamäärien muutokset heijastuisivat suoraan tuomioistuinten resurssointiin.

Riippumattomien tuomioistuinten tulosohjaus kuuluu nykyisessä työnjaossa valtiosäännön mukaan täytäntöönpanovaltaan kuuluvan oikeusministeriön tehtäviin. Tuomioistuinten riippumaton asema huomioon ottaen tällä rakenteella ei voi vaarantamatta tuomioistuinten riippumattomuutta päästä vaikutuksiltaan tehokkaaseen tuomioistuinten toiminnan ohjaukseen. Tilanteen korjaamiseksi on jo vuosia suunniteltu riippumattoman tuomioistuinviraston perustamista. Hanke ei ole vuosiin edennyt, mutta julkisuudessakin kerrotuin tavoin sen eteneminen näyttäisi nyt olevan mahdollista. Tämä asia on avainkysymys tuomioistuinten tulosohjauksen kuntoon saattamisessa ja toteuttamiskelpoisen strategisen tavoitteenasettelun luomisessa.

Hovioikeusmenettelyn kehittämisen osalta on usein mainittu mahdollisuutena siirtyminen alioikeuskäsittelyn videointiin. Suhtautumisesta hankkeeseen ei ole missään vaiheessa tehty konkreettista linjausta. Sen tekeminen olisi välttämätön edellytys hovioikeuksien tulevan toiminnan järjestämisen kannalta.

Suomi on asukaslukuunsa nähden harvaan asuttu ja asutuskeskusten etäisyydet ovat varsin suuret. Lisäksi tuomioistuinlaitos on hajautettu kahteen linjaan, yleisiin tuomioistuimiin ja hallinto-oikeuksiin. Meillä on lisäksi myös erityistuomioistuimia. Nähdäkseni meidän olisi tuomioistuinten lähellä kansalaisia olevien toimipaikkojen karsimisen sijasta paikallaan miettiä eri tuomioistuinlinjojen yhdistämistä. Virastojen määrä vähenisi nykyisestä yli 40 selvästi alle 30:een. Johtamisen, hallinnon, sidosryhmäyhteistyön, tukitoimintojen, koulutuksen, ICT:n ja toimitilojen tehokkaammalla järjestämisellä olisi saatavissa huomattavasti suurempia säästöjä kuin toimipaikkojen määrää vähentämällä. Tällaisesta muutoksesta ei aiheutuisi asiakkaille haittoja virastossa asioimista vaativien toimintojen pysyessä vanhoilla paikkakunnilla. Tällaiset

oikeudelliset keskittymät olisivat myös eduksi auskultoinnin, tuomarikoulutuksen ja rekrytoinnin järjestämisessä.

Tähän liittyen todettakoon myös, että AIPAn lisäksi valmistellaan erikseen hallinto-oikeuksiin HAIPA-nimistä asiankäsittelyjärjestelmää. Vaikka yleisiä tuomioistuimia ja hallinto-oikeuksia koskevat eri prosessilait, en ole täysin vakuuttunut siitä, etteikö niiden käsittelyä olisi mahdollista orientoida yhteen järjestelmään. Kahden järjestelmän rakentamisesta sekä ylläpidosta ja myöhemmästä kehittämisestä ynnä käytännössä ajoittain tapahtuvasta uudelleenrakentamisesta aiheutuu huomattavat lisäkustannukset. Tällä tuomioistuinrakenteella monet kuluerät monistuvat käytännössä useassa vaiheessa.

Olisi ennakkoluulottomasti selvitettävä sitä mahdollisuutta, että meillä olisi ensimmäisessä oikeusasteessa yksi tuomioistuin, joka käsittelee eri osastoilla tehtäviinsä erikoistuneiden tuomareiden voimin rikos-, siviili- ja hallinto-oikeudelliset asiat pääasiassa yhden tuomarin sekä vaativissa asioissa laajemmassa kokoonpanossa. Toisessa asteessa käsiteltäisiin asiat kolmen tuomarin kokoonpanossa kuitenkin niin, että tietyntyyppisissä asioissa jatkokäsittelyluvan ehtona olisi se, että valittaja pystyy horjuttamaan ensimmäisen asteen ratkaisun oikeellisuutta argumentaatiollaan. Kolmannessa asteessa käsiteltäisiin korkeimman oikeuden nykyisen käytännön mukaisesti pääsääntöisesti vain ennakkotapauksia. Olen vakuuttunut siitä, että näin järjestetty tuomioistuinlaitos kykenisi antamaan vähemmillä kustannuksilla laadukkaasti oikeusturvaa. Todettakoon, että Ahvenanmaalla hallinto-oikeus toimii jo nyt osana käräjäoikeutta. Myös vesiylioikeus oli aikanaan Vaasan hovioikeuden jaosto, mutta sen käsiteltävä olleita asioita käsittelee nykyisin Vaasan hallinto-oikeus.

Hankkeen toteuttaminen vaatii perustuslain muuttamisen. Jos tuomioistuinlaitos halutaan toimimaan pienimmällä mahdollisimmalla panostuksella parasta laatua tuottavalla tavalla, tämän hankkeen toteuttamisesta tulisi tehdä periaatepäätös ja alkaa sen toteuttaminen ripeästi. Valmista voisi tulla jo ensi vaalikauden aikana.

Korkeimman oikeuden edellinen presidentti Pauliine Koskelo kirjoitti Vaasan hovioikeuden emeritus presidentti Erkki Rintala juhlakirjaan artikkelin otsikolla Oikeusvaltion säröjä ja huolenaiheita (Isännän ääni, Juhlakirja Erkki Kustaa Rintala, 2015, s. 139 – 171). Hän kiinnitti mm. huomiota siihen, että oikeusturvan toteuttamiseen on säästetty viime enemmän karsimalla yleisten tuomioistuinten kuin hallintotuomioistuinten resursseja. Vireillä olevien uudistusten ja supistusten painopiste on edelleenkin yleisissä tuomioistuimissa. Hallintotuomioistuinten työtaakkaa tulevat vielä kiistatta lisäämään lähiaikoina ulkomaalaisasiat, joiden asianmukainen ja joutuisa hoitaminen tulee vaatimaan lisäresurssointia. On olemassa vaara, että niiden johdosta kertyy paineita käyttää tuomioistuinmomentin määrärahoja aikaisempaa enemmän näiden asioiden käsittelyyn. Edellä mainitsemani järjestelyt olisivat omiaan estämään parhaiten tällaisen tilanteen syntymisen.

Tapani Vasama
Presidentti
Vaasan hovioikeus